

Et kritisk blik på kønnede konstruktioner i det posttraditionelle mediebillede

Kilde: Dr.dk - https://asset.dr.dk/ImageScaler/?file=/NR/rdonlyres/CA7C3E3E-C678-4E57-A52F-9DB68A1F9EE1/2776140/Spise_med_price3.jpg

Mads Mark-Eriksen
Nordisk Sprog og Litteratur – Hold 61
Studium Generale
12/1/2017
Antal tegn: 19.080

Et kritisk blik på kønnede konstruktioner i det posttraditionelle mediebillede

”Madlavning som maskulin eskapisme” er et uddrag fra køns- og madforsker Jonatan Leers PhD-afhandling *Ma(d)skulinitet: Kønskamp i tv-køkkenet*. Uddraget er udgivet ved Universitetsforlaget og publiceret i det videnskabelige tidsskrift NORMA i 2013. I kapitlet søger Jonatan Leer at stille skarpt på maskulinitetsdiskurser og performativitet hos mandlige tv-kokke i det posttraditionelle samfund. Med et afsnit af DR-programmet ”Spise med Price” som empirisk udgangspunkt fokuserer Leer på programmets skildring af madlavningen som en performativ handling, der udspiller sig i et eskapistisk homosocialt rum. I min opgave vil jeg først redegøre for Jonatan Leers centrale pointer og begreber, dernæst vil jeg tydeliggøre, hvad der gør analysen socialkonstruktivistisk, samt klarlægge de væsentligste præmisser for Leers argumentation. I den forbindelse vil jeg inddrage centrale begreber fra Butlers og Søndergårds teoretiske oeuvre med henblik på at kortlægge Leers primære fokus. Afslutningsvis vil jeg vurdere Leers analyse af afsnittet ”Grise med Price”, samt diskutere den socialkonstruktivistiske tilgangs styrker og begrænsninger og drage paralleller til dekonstruktionen som analytisk tilgang.

Jonatan Leer indleder sit kapitel med at pege på den patriarkalske madlavningstradition, der altid har gjort sig gældende for familien Price, og understreger herved programmets karakter af en hyldest til deres afdøde far (Leer 2013, 47). Efter at have identificeret programmets maskuline ophav definerer Leer brødrene Prices procesorienterede tilgang til madlavningen: ”Fokus er altså ikke (eller ikke udelukkende) på den subjektive nydelse af maden, men på madlavningen som performativt rum, der her er knyttet til en særlig maskulin tilgang til madlavning, som kvinderne i familien ikke har adgang til.” (Leer 2013, 47-48). Leers initiale konklusion er således, at fraværet af kvinder er en forudsætning for brødrene Prices tilgang til madlavning, der i kraft heraf karakteriseres som værende maskulin. Indledningsvist udreder Leer madlavningsrummets iscenesatte beskaffenhed, ved at argumentere for, at den realistiske fornemmelse bevidst overskrides: ”Eksempelvis er der i sommerhuset en mystisk dør i køkkenet, der åbenbart er en hemmelig indgang til Danmarks Radios bigbandets studie” (Leer 2013, 49). Leer påpeger altså her programmets bevidsthed om sig selv som konstruktion, samt hvordan dette

brud med den fjerde væg¹ understreger "programmets ambition om at placere det legende i centrum" (Leer 2013, 49). Denne legende tilgang fungerer imidlertid, ifølge Leer, kun i kraft af det isolerede sommerhus, som undsiger det urbane livs "hverdagslige og praktiskorienterede tilgang" (Leer 2013, 49). Leer konkluderer altså, at den madlavningspraksis, som brødrene praktiserer, er uforenelig med gængse madlavningsnormer, og at deres filosofi kun kan realiseres i det isolerede, homosociale rum. Efterfølgende inddrager Leer sociologen Luptons begreb 'care-for-self' til at karakterisere brødrene Prices madlavningsfilosofi som en hedonistisk, "selvcentreret fornøjelsespraksis (...), der "lader hånt om tidens sundhedstrends" (Leer 2013, 49-51). Brødrenes madetik er altså ifølge Leer kendetegnet ved et eskapistisk procesfokus, hvor maden som færdigt produkt ikke har nogen praktisk nytteværdi. Denne selvcentrerede og procesorienterede tilgang til madlavning associerer Leer med en traditionel maskulinitetsopfattelse, "da den distingverer sig fra en kvindeligheds konnoteret madlavningspraksis, det man kunne kalde et care-for-others-projekt, hvor fokus er på at give andre omsorg og tilside sætte sig selv" (Leer 2013, 49). For at opstille denne kønnede dikotomi i madlavningspraksisser gør Leer brug af det, som i socialkonstruktivistisk optik kaldes for kønnede, etablerede subjektpositioner (Søndergaard 2000, 39) til at definere brødrene Prices praksis som værende af maskulin afart. Der foreligger således to væsentlige underpræmisser bag denne konklusion, nemlig at omsorg og altruisme er feminine karaktertræk, og at det modsatte af disse attributter følgelig må være maskuline træk. Leer konkluderer altså, at brødrene Prices maskuline madlavningspraksis først kan finde sted i det isolerede sommerhus, hvor der ikke skal "tages højde for sociale normer", (Leer 2013, 50) og dermed indikerer Leer implicit, at det posttraditionelle samfund ikke bifalder denne form for maskulinitetsudfoldelse. Netop dette iscenesatte sommerhus set gennem Leers performativitetsteoretiske optik bliver et rum, hvori brødrene Price "performer en stemning" (Leer 2013, 51) og igennem madlavningen citerer kulturelle koder forbundet med den mad, de indtager. I forlængelse af denne konklusion proklamerer Leer, gennem styrkemarkøren "det er klart", at brødrene Price fokuserer på "mandlighedskonnoteret mad, det vil sige fed, tung og kødfyldt mad (...) og skal der laves grøntsagsanretning eller

¹ Begrebet 'den fjerde væg' refererer her til Diderot's idé om den imaginære væg mellem det sceniske rum og den ydre virkelighed.

'tøseretter', kompenseres der ofte gennem jokes og latter" (Leer 2013, 51). Denne konklusion bruger Leer til at understøtte den tidligere påstand om, at der er tale om en maskulinitetsdyrkelse og dermed også en forkastelse af det feminine i deres iscenesatte homosociale rum. Denne konklusion bliver anslaget til en central påstand i Leers analyse, nemlig at denne form for madlavningspraksis og performativitet er tæt knyttet til objektivering og antagonisering af kvindekønnet (Leer 2013, 52). Springbrættet til denne konklusion finder Leer i Adam Prices konstatering porchettaens tilberedning: "Jo strammere, jo bedre" og i den dertilhørende kommentar fra James: "Det er ikke et program for børn det her" (Leer 2013, 52). Her spilles der ifølge Leer på ordet "strams" seksuelle konnotationer, hvilket er et eksempel på den suggestive lummerhed, der ifølge Leer generelt synes at præge programserien. For at understøtte påstanden om at parallellen mellem den seksuelle akt og madlavning er af kvindeundertrykkende karakter, gør Leer brug af en ethos-appel ved at inddrage forskellige socialkonstruktivistiske teoretikers syn på førnævnte parallel. Her bruger han fx Carol J. Adams teori, der hævder, at maskulint kødspiseri og kvindeundertrykkelse begge "udtrykker dominans gennem objektivering af levende væsener" (Leer 2013, 53). Denne teori bruger Leer til at tolke James Prices kommentar som "en benævnelse af en ideologisk parallelitet mellem kødspisning og (seksuel) vold mod og udnyttelse af kvinder" (Leer 2013, 53). På den måde påpeger Leer en "nykarnivoristisk tendens", hvor det slagtede og slagteren kønnes til henholdsvis feminine og maskuline repræsentationer, hvilket også gør sig gældende hos brødrene Prices madlavningspraksis: "Madlavning fungerer altså her som en slags seksualisering og feminisering af kødet" (Leer 2013, 53). Leer hævder altså her, at brødrene Price performer deres køn gennem en citering af en mere traditionel, dominerende maskulinitetsidentitet. Det er her tydeligt, at Leers analysepraksis i høj grad abonnerer på socialkonstruktivistiske idéer om performativitet og citering af etablerede kønsroller, som er helt centrale begreber i Judith Butlers teoretiske værker, hvilket for eksempel kommer til udtryk i følgende citat: "Performativity (...) is always a reiteration of a norm or a set of norms" (Butler 1993, 12). Denne performativitetsteori er altså karakteriseret ved et syn på normer og kønsroller som værende konstituerede i kraft af gentagende citering i sociale sammenhænge og kommer her til udtryk i Leers påstand om, at brødrene 'gør' sit køn, idet de citerer en traditionel maskulin kønsidentitet. I den forbindelse ind-

drager Leer socialpsykolog og socialkonstruktivist Dorte Marie Søndergaard til at definere begrebet 'mandehørm', der ifølge Leer fint betegner brødrenes homosocialitet: "'mandehørm', som Søndergaard definerer som en homosocial interaktionsform, hvor sidestillede mandlige aktører bekræfter sig selv som sidestillede subjekter via en objektivering og underordning af kvinder" (Leer 2013, 53). Leer understreger i den forbindelse, at brødrene Price gennem en ironisk distancering skaber usikkerhed omkring ægtheden af udsigelsesposition, hvilket Leer konkluderer er en "generel tendens for posttraditionelle mandlige aktørers relatering til mandehørm" (Leer 2013, 53). Denne form for distancering bliver ifølge Leer understøttet af brødrenes fysiske fremtræden, idet de er for "joviale i deres fremtræden til at blive tolket som seriøse bud på machomænd" (Leer 2013, 53). Leer giver altså her sit eget bud på, hvordan machomænd bør se ud, og bruger det som argument for brødrene Prices ironiske homosocialitet. Dog er det her vigtigt at være opmærksom på, Jonatan Leer selv citerer en gængs maskulinitetsopfattelse, idet han i sin vurdering af brødrenes grad af fysisk maskulinitet selv tager del i en konstruktion af kønsroller, ligesom han tidligere i analysen associerer tung og fed mad med det mandlige køn. I den sidste del af Leers analyse defineres de eskapistiske elementer i "Spise med Price" som værende af social art, og Leer konkluderer her, at madlavningen i det isolerede sommerhus "iscenesættes som en flugt fra den komplicerede posttraditionelle virkelighed" (Leer 2013, 54). I den forbindelse perspektiverer Leer til Jamie Oliver, der i sit program *The Naked Chef* snarere søger at tilpasse maskuliniteten til den posttraditionelle virkelighed frem for at isolere sig fra den sociale scene, som det ses hos brødrene Price. Selvom Leer løbende i sin analyse påpeger programmets flirten med kvindeundertrykkelse gennem deres madlavningspraksis, bliver den vigtigste konklusion i analysen, at programmets selvironi og tydelige konstruerthed medfører en "destabilisering og punktering af den mandekultur, de dyrker" (Leer 2013, 54). Dermed placerer Leer brødrene Prices maskulinitetspraksis udenfor homosocialitetspraksisser, der tenderer til antifeministiske diskurser. Afslutningsvis hævder Leer i sin analyse, at "Spise med Price" bliver repræsentativ for en mere "generel eskapismetendens i moderne mad-tv med mandlige værter" (Leer 2013, 54) og fremhæver i den sammenhæng *Nak og æd*, hvis kulisse også er placeret udenfor den sociale scene. De to programmer er ifølge Leer begge karakteriseret ved en ironisk og legende tilgang til

mandehørmsciteringen, mens Jamie Olivers nyere program *Jamie at Home* også indeholder det performative aspekt ved madlavning i et isoleret rum, dog uden samme ironiske distance til maskulinitetsudfoldelsen. Dermed peger Leer på eskapisme og performativ madlavningspraksis som generelle tendenser i maskulinitetsudfoldelsen i det posttraditionelle mediebillede.

Som indikeret ovenfor er socialkonstruktivistiske teorier i høj grad bærende for mange af Leers konklusioner, hvilket blandt andet ses i hans mange referencer til socialkonstruktivistiske bannerførere som fx Søndergaard. Hendes teorier om subjektpositionering og social eksklusion er tydelige forudsætninger for Leers argumentation, idet Leer argumenterer for at programmets maskulinitetsdiskurs ikke kan sanktioneres i posttraditionelle sociale sammenhænge, og at brødrene følgelig må trække sig fra den sociale scene for at kunne performe deres køn. Ifølge Leer positionerer brødrene sig i forlængelse af en mere traditionel maskulinitetsidentitet, dog med en ironisk distance og uden egentligt ønske om at forhandle det posttraditionelle maskulinitetsideal. Det kønsidentitetsmæssige fokus, der i høj grad præger Leers analyse, kan legitimeres ud fra Søndergaards udsagn om, at "man ikke kan vælge ikke at blive forstået i forhold til køn i kulturer, hvor køn er gennemgående konstruktionselement i den sociale orden" (Søndergaard 2000, 35). På den måde bliver den socialkonstruktivistiske teori om kønnede konstruktioner som en indiskutabel del af den sociale orden en væsentlig præmis for Leers argumentation. Netop denne idé om det socialt konstruerede køn tilskrives Judith Butler, hvis teorier om kønsperformance og citeringspraksis også er at spore i Leers analyse. Dette er særligt tydeligt i Leers insisteren på brødrenes madlavningspraksis som værende performativ og dermed en identitetsskabende manifestation af deres sociale køn (Butler, 1993, 7). Det performative rum, hvor madlavningen finder sted, danner altså rammerne for en realisering og performance af det maskuline køn, som normalt ville blive irettesat eller 'policet' (Butler 1999, 12), i samtidens sociale kontekst. På den måde kan man anskue Leers analyse som et slags bidrag til Judith Butlers kritiske projekt, der vil skabe bevidsthed om kønnede konstruktioners undertrykkende konsekvenser (Knudsen 2016, 23). Men Leers pointe bliver, som det fremgår af denne opgaves midte, at brødrene Price til en vis grad er med til at destabilisere den traditionelle maskulinitetsopfattelse gennem ironi og tydelig konstruerthed, og på sin vis dermed også 'policer' den traditionelle

maskulinitetspraksis ved at adoptere et mere posttraditionelt syn på kønnet. På den måde kan mange af Leers konklusioner siges at være ideologisk funderet i socialkonstruktivismens kønsopfattelse, hvilket fx er tydeligt i en af Leers initiale påstande: ”Brødrene Prices madlavningspraksis er en form for performance af maskulin identitet” (Leer 2013, 47). Overpræmissen, der legitimerer denne konklusion, må i så fald være af ideologisk afstamning, idet ovenstående konklusion kræver en accept af, at man gør sin identitet ved at citere etablerede subjektspositioner.

For overhovedet at kunne definere brødrene Prices madlavningspraksis som en maskulin praksis kan det siges, at Leer selv accepterer fx tung, fed mad som værende maskulinitetskonnoterende og modsat salatanordninger som værende udtryk for femininitet (Leer 2013, 52). Denne tendens ses også i Leers påstand om, at brødrene ikke kan tolkes som seriøse bud på machomænd (Leer 2013, 53). Disse eksempler viser, hvorledes Leer i høj grad fokuserer på madens ’kønning’ og brødrenes kønsidentitet, hvilket altså også vidner om en diskvalifikation af andre måder at anskue maden på, fx fra et ernæringsperspektiv. De ovenstående eksempler på Leers kønsfokus giver indtryk af en tilslutning til stereotypiske kønsroller, hvilket efter min mening er med til at underminere analysens overordnede troværdighed. Eftersom Leer jo undersøger gældende maskulinitetsdiskurser, kunne man savne en større bevidsthed om egen diskurs. Leers afsluttende påstand om, at programmet, trods dets paralleller til kvindeundertrykkelse, ikke tager del i en antifeministisk diskurs, kan altså let anfægtes ved at undersøge den dertilhørende overpræmiss. En af underpræmisserne for Leers konklusion er, at brødrene Prices fysiske fremtræden ikke lever op til en traditionel maskulin model. Derfor bliver overpræmissen, at man ikke kan være kvindefjendsk, hvis man har en hyggelig og munter attitude (Leer 2013, 53). På den måde associerer Leer kvindeundertrykkelse med mænd med en bestemt fysisk optræden uden at udvise opmærksomhed på sin egen diskurs. Dette kan altså siges at være en væsentlig faldgrube ved den socialkonstruktivistiske tilgang, idet dennes diskurs som oftest også er styret af gældende normalitetsforestillinger, hvilket da også er tilfældet i Leers analyse. Brugen af Butlers teorier om performativitet, policing og citeringspraksis som en slags teoretisk forudsætning for hovedpointerne i Leers analyse, gør det derimod besværligt at anfægte argumenternes holdbarhed uden at anfægte det socialkonstruktivistiske grundlag.

Nogle af socialkonstruktivismens metodiske udfordringer gør sig ligeledes gældende hos andre videnskabsteoretiske positioner. Et eksempel herpå er Derridas dekonstruktion, der ligesom socialkonstruktivismen udviser en interesse for konstruerede strukturer. Mens socialkonstruktivismen interesserer sig for sociale konstruktioner, er dekonstruktionen optaget af sproget som et konstrueret tegnsystem, og en væsentlig lighed mellem de to teoretiske skoler er deres fælles idé om, at alt er diskurs eller produkt af diskurser (Gammelgaard 2016, 21). Socialkonstruktivismens forkastelse af uforanderlige subjektidentiteter minder dermed om dekonstruktionens opløsning af tilsyneladende stabile strukturer i sproget. Begge teoretiske positioner gør brug af skriftsproget og dermed også sproglige diskurser som bærende kommunikationsform, hvilket let kan gøre dem til genstande for deres eget kritiske fokus, som denne opgave da også påviser. Vurderingen af Leers analyse kunne i denne sammenhæng siges at have karakter af en dekonstruktivistisk læsning, idet den tager sit udgangspunkt i Leers opfattelse af det antitetiske forhold mellem det maskuline og det feminine, og søger at gøre opmærksom på denne strukturs ustabilitet ved at anfægte Leers stereotypiske opfattelse af mand/kvinde-dikotomien. Hvis socialkonstruktivismen – som i Leers tilfælde – delvist har rod i en sproglig eller begrebslig dikotomi, kan dekonstruktionen altså bruges som en kritisk læsning heraf som eksemplificeret i denne opgave.

Som jeg indikerede indledningsvist og har påvist i opgavens midte, peger Jonatan Leer på brødrene Prices madlavningspraksis som en performativ handling, hvorigennem brødrene performer og konstruerer deres køn gennem tilberedning af mandlighedskonnoteret mad. Leer fokuserer på programmets eskapistiske kulisse og fraværet af kvinder som forudsætninger for denne maskulinitetsdyrkelse, idet de hermed undsiger de kønsnormer, der gør sig gældende i det posttraditionelle samfund. Leer understreger gennem inddragelse af Adams kønningsteorier, at programmets madlavningspraksis har klare paralleller til kvindeundertrykkelse, og denne konklusion kan dermed ses som et bidrag til Judith Butlers projekt, der vil skabe opmærksomhed omkring kønnede konstruktioners undertrykkende effekt. Leer peger imidlertid på brødrenes ironi og programmets tydeligt konstruerede beskaffenhed som argumenter for en markant distance-
ring fra en antifeministisk diskurs. Eskapismen og denne ironiske distance til gastrono-

misk mandehørm bliver for Leer et eksempel på en generel tendens i det posttraditionelle mediebillede. Leers tilslutning til socialkonstruktivistiske teorier om performativitet og citeringspraksis er evident, eftersom hans primære fokus er, hvorledes brødrene Price performer deres køn ved at citere en traditionel maskulinitetsidentitet. I opgavens sidste del har jeg konkluderet, at mange af Leers argumenter er funderet i hans egne definitioner på maskulinitet og femininitet, hvilket svækker analysens overordnede troværdighed. Referencerne til socialkonstruktivistiske teorier styrker imidlertid Leers analyse, da det er svært at angribe Leers argumenter uden at anfægte det socialkonstruktivistiske grundlag. Dog kan man gennem en dekonstruktivistisk tilgang, som eksemplificeret i denne opgave, anfægte socialkonstruktivismen, hvis den delvist har rod i en begrebslig dikotomi, som i Leers tilfælde er hans definitioner af maskulinitet og femininitet.

Litteraturliste:

- Butler, Judith. 1993. "Bodies that matter". Routledge, New York.
- Butler, Judith. 1999. "Gender trouble". Routledge, New York.
- Gammelgaard, Lasse. 2016. "Fra strukturalisme til dekonstruktion"-powerpoint. 6. forelæsning, d. 2/10/2016. Studium Generale. Aarhus Universitet. Slides 17-21.
- Knudsen, Britta Timm. 2016. "Socialkonstruktivisme I – identitet og performativitet"-powerpoint. 9. forelæsning, d. 31/10/2016. Studium Generale. Aarhus Universitet. Slides 22-23.
- Leer, Jonatan. 2013. "Madlavning som maskulin eskapisme". Norma volume 8 (issue 1), Universitetsforlaget, Oslo: 43-57
- Søndergaard, Dorthe Marie. 2000. "Tegnet på kroppen". Museum Tusulanums forlag. Københavns universitet.